

३. आजी : कुटुंबाचं आगळ

(१) पाठात आलेल्या खेळांचे वर्गीकरण करा.

उत्तर: बैठे खेळ

- (१) चिंचोके
- (२) गजगे
- (३) खापराच्या भिंगच्या
- (४) जिबल्या
- (५) मुगळा

मैदानी खेळ

- (१) विटीदांडू
- (२) भोवरे
- (३) कुरीचा डाव
- (४) गोटया
- (५) सुरपारंब्या

(२) खालील मुद्द्यांच्या आधारे आजीचे शब्दचित्र रेखाटा.

आजी

- आजीचे दिसणे.
- आजीचे राहणीमान.
- आजीची शिस्त.

उत्तर :

आजीचे दिसणे : आजीला साडेपाच फूट उंची लाभली होती. तिचा वर्ण गोरा होता. उन्हापावसामुळे तिची त्वचा काळपटली होती. आजीच्या वयाची माणसे कमरेत वाकतात. त्यामुळे चालताना काठी घ्यावी लागते. पण आजी अजूनही ताठ कण्याने चालत होती. अजूनही तिचे सगळे दात शाबूत होते. डोक्यावरचे सगळे केस पिकले होते.

आजीचे राहणीमान : त्या काळात इरकली लुगडे उच्च राहणीमानाचे लक्षण होते. हिरव्या व लाल रंगांची नऊवारी इरकली लुगडी व अंगात चोळी हा तिचा पेहराव असे. कपाळावरचं गोंदण दिसू नये म्हणून त्यावर ती बुक्का लावी. ती नेहमी नाली ठोकलेल्या जुन्या वळणाच्या वहाणा वापरत असे.

आजीची शिस्त : आजीची शिस्त कडक होती. सगव्यांना सगळी कामे करता आली पाहिजेत, असा तिचा कटाक्ष होता. तिने कामांची वाटणी केली होती. ती कामे आजी सर्व सुनांना आलटूनपालटून करायला लावी. दुपारच्या कामांचेही तिने नियोजन केलेले असे. सुनांनी मुलांच्या बाबतीत आपपरभाव करू नये म्हणून मुलांना खाऊपिज घालताना आजीचा सक्त पहारा असे. गल्लीतल्या बायका दुपारी गप्पागोष्टींना येत असत. त्या वेळी ती बायकांनी सांगितलेल्या गोष्टींची शहानिशा करीत असे.

(३) विरुद्धार्थी शब्दांच्या योग्य जोड्या जुळवा.

अ गट	ब गट
(१) आळस	(अ) अनास्था
(२) आदर	(आ) दुरावा
(३) आस्था	(इ) उत्साह
(४) आपुलकी	(ई) अनादर

'अ' गट	उत्तर :
(१) आळस	उत्साह
(२) आदर	अनादर
(३) आस्था	अनास्था
(४) आपुलकी	दरावा

(१) खालील वाक्यांतील वाक्प्रचार शोधून अधोरेखित करा.

(अ) सहलीच्या वेळी शिस्तभंग होऊ नये याकडे शिक्षकांचा कटाक्ष असतो.

उत्तर : सहलीच्या वेळी शिस्तभंग होऊ नये याकडे शिक्षकांचा कटाक्ष असतो.

(आ) दोन व्यक्तींतील संवादाचा तिसऱ्या व्यक्तीने कानोसा घेणे अयोग्यच.

उत्तर : दोन व्यक्तींतील संवादाचा तिसऱ्या व्यक्तीने कानोसा घेणे अयोग्यच.

(इ) कारण नसताना हुकमत गाजवणाऱ्या व्यक्ती इतरांच्या नजरेतून उतरतात.

उत्तर : कारण नसताना हुकमत गाजवणाऱ्या व्यक्ती इतरांच्या नजरेतून उतरतात.

(५) कंसातील विशेषणांचा योग्य ठिकाणी वापर करून वाक्ये पुन्हा लिहा.

(खूप, त्याचा, आंबट, अधिक, द्विगुणित, आमची)

(अ) समुद्रकिनारी आमची सहल गेली होती.

(आ) खूप दिवसांनंतर मैत्रीला पाहून राजश्रीचा आनंद द्विगुणित झाला.

(इ) विजय अजयपेक्षा अधिक चपळ आहे.

(ई) रवीला आंबट कैन्या खायला खूप आवडतात.

(उ) मला गाणी ऐकण्याची खूप आवड आहे.

(ऊ) राजू कबड्डी छान खेळत होता; परंतु त्याचा पाय अचानक मुरगळल्यामुळे तो बाद झाला.

(६) खालील शब्दांचे दोन स्वतंत्र अर्थ लिहून चौकटी पूर्ण करा.

वर	
ग्रह	
काठ	
अभंग	

उत्तर:

वरची बाजू	वर	नवरा
तारा	ग्रह	समज
किनारा	काठ	लुगड्याची किनारा

(७) स्वमत.

(अ) 'आमची ढाळज म्हणजे गावाचं वर्तमानपत्र होतं, या वाक्याचा तुम्हांला कळलेला अर्थ लिहा.

उत्तर : आगळ' या कादंबरीच्या नायकाची आजी ही त्याच्या घराची सत्ताधीश होती. घरात तिचा वचक होता. घराबाहेरही तिच्या शब्दाला मान होता. दुपारपर्यंतच्या सर्व कामांचे नियोजन करून आजी ढाळजेत यायची. गल्लीतल्या बायकाही जमा क्हायच्या. निवडटिपण करता करता गप्पाटप्पा क्हायच्या. अनेक बातम्या, गुपिते उघड क्हायची. सगळ्याजणी बातम्यांवर चर्चा करीत. त्यातून बातम्यांची शहानिशा क्हायची. वर्तमानपत्राचे वार्ताहर गावांतून बातम्या आणतात. संपादक या बातम्यांची शहानिशा करतात. मगच त्या बातम्या वर्तमानपत्रात छापल्या जातात. आजीच्या घराची ढाळज वर्तमानपत्र सारखीच होती. तिथे आलेल्या बातम्यांची शहानिशा झाल्यावरच बायका त्या बातम्या गावभर सांगायला मोकळ्या होत.

(आ) तुलना करा / साम्य लिहा :

आगळ : वाड्याचे संरक्षक कवच आजी : कुटुंबाचे संरक्षक कवच

उत्तर : आगळ म्हणजे उंची-रुंदीला नऊ इंच आणि लांबीला सहा फूट असा भक्कम सागवानी वासा. एकदा आगळ लावली की चोन्यामान्या होणे किंवा दरोडा पडणे शक्यच नसे. त्यामुळे ही आगळ म्हणजे वाड्याला संरक्षणाचे एक भरभक्कम कवच लाभले होते.

प्रस्तुत उताऱ्यात आजीची भूमिकाही अगदी याच प्रकारची आहे. आजीमुळे कुटुंबात सुव्यवस्था नंदत होती. सुना आपापसात हेवेदावे करू शकत नक्हत्या. आपली कामे दुसरीवर ढकलू शकत नक्हत्या. सर्व कामे प्रत्येकीला करावी लागत. या वातावरणामुळे कोणावर अन्याय होत नक्हता. कोणालाही तक्रार करायला वावच राहत नसे. आजीमुळे प्रत्येकीला किंवा प्रत्येकाला भरभक्कम संरक्षण मिळाले होते. हे संरक्षण आगळेइतकेच भक्कम होते.

(इ) पाठात चित्रित झालेल्या एकत्र कुटुंबपद्धतीबाबतचे तुमचे विचार स्पष्ट करा.

उत्तर : या पाठात ग्रामीण भागातील मार्गील पिढीचे चित्रण आले आहे. त्या काळातील हे एक एकत्र कुटुंब होते. आजी ही कुटुंबप्रमुख होती, कुटुंबाच्या सर्व बाबीवर, सर्व व्यक्तीवर आजीचीच सत्ता चालत असे. कोणी कोणकोणती कामे कधी व कशी करावीत, हे आजी ठरवत असे.

या पद्धतीमुळे कुटुंबातील सर्व व्यवहारांना एकसूत्रीपणा येतो आणि कामे सुरळीतपणे पार पडतात; याचा कुटुंबालाच फायदा होतो, हे खरे आहे. पण या पद्धतीमध्ये कोणालाही स्वातंत्र्य राहत नाही. सुनांना साधा चहासुद्धा करून पिण्याची मोकळीक नक्हती. म्हणजे कोणालाही जरासुद्धा हौसमैज करण्याची परवानगी नक्हती. याचाच अर्थ कुटुंबातल्या सदस्यांना जीवनातील लहानसहान आनंदसुद्धा घेता येत नक्हते. त्यातही स्थियांना तर पूर्ण पारतंत्रातच राहावे लागे. ही चांगली स्थिती अजिबात नाही. आधुनिक काळात म्हणूनच एकत्र कुटुंबपद्धत टिकली नाही.

(ई) पाठाच्या शीर्षकाची समर्पकता थोडक्यात स्पष्ट करा.

उत्तर : ग्रामीण भागात पूर्वी घराभोवती एक भलीमोठी, मजबूत भिंत बांधली जाई. भिंतीत एक मजबूत दार असे. त्याला कड्या कोयडे असतच; शिवाय एक भलीभक्कम आगळ बसवलेली असे. एकदा ही आगळ लावली की घर पूर्णपणे बंद होत असे. घरातील कोणीही बाहेर जाऊ शकत नसे किंवा कोणीही बाहेरून आत येऊ शकत नसे. घरावर कोणाचाही हल्ला होणे शक्य नसे. यामुळे घर पूर्णपणे सुरक्षित होई. म्हणून ग्रामीण जीवनात या आगळीला एक महत्त्वपूर्ण स्थान लाभले होते.

पाठाच्या शीर्षकावरून असे दिसते की, त्या कुटुंबातील आजी ही त्या कुटुंबाची एक प्रकारे आगळच होती. तिच्या दराच्यामुळे कुटुंबाचे सर्व व्यवहार सुरळीत चालत असत. कुटुंबाला आपोआपच पूर्ण संरक्षण लाभायचे. घराची आगळ लावल्यावर आतल्या माणसांना बाहेर जाता येत नसे. म्हणजेच त्यांच्यावर बंधने येत. त्याचप्रमाणे आजीच्या नियंत्रणामुळे कुटुंबातील व्यक्तींवर बंधने येत. या बंधनांचा एक चांगला फायदा होई, कुटुंबातील

कोणीही गैरवतेन करू शकत नसे. त्यामुळे कुटुंबाचे व्यवहार कोलमझून पडत नसत. कुटुंबाला अंतर्गत व बाय असे दोन्ही अंगांनी संरक्षण मिळे. म्हणून आजी : कुटुंबाचं आगळ' हे शीर्षक अत्यंत समर्पक आहे.